

Cuvânt înainte

Managerul activității economico-financiare a unei entități economice trebuie să fie un diagnostician competent al dinamicii diverselor fenomene economico-financiare, față de variația cărora, în contextul exigențelor economiei de piață, să aleagă și să impună soluțiile prin care se atinge o rentabilitate optimă și un avantaj competitiv în relațiile cu alte entități.

Studierea fenomenelor și proceselor economice, cu ajutorul analizei economico-financiare, dă posibilitatea specialistului să evidențieze legăturile cauzale dintre factorii și elementele componente ale acestora.

Caracterul metodologic, investigativ al lucrării de față pune accent pe teorii, concepte, principii și modele de analiză economico-financiară, dezvăluie mecanismele de influență a factorilor și a conexiunilor cauzale „de finețe” ale fenomenelor economico-financiare și conferă un rol primordial formării gândirii economice a specialiștilor, îmbogățirii capacității acestora de a înțelege mai limpede complexitatea și dialectica fenomenelor din economie.

Au fost concepute analitic secvențele aplicative inserate în cadrul fiecărui capitol al lucrării, insistându-se pe latura sistemică a diagnosticării și reglării corespunzătoare a diverselor situații constatate.

Pornind de la concepția conform căreia activitatea economico-financiară a oricărei entități economice reprezintă un tot unitar, lucrarea preconizează studierea integrală a acestei activități pe baza unei filiere complexe, care surprinde într-o ordine logică totalitatea fenomenelor și proceselor ce o alcătuiesc în legătura lor intimă, indisolubilă.

Aplicabilitatea parțială sau integrală diferă de la o entitate economică la alta, în funcție nu numai de dimensiunea, complexitatea și profitul activității, ci și de comportamentul managerial.

De aceea, în lucrarea de față am preluat informațiile și datele din situațiile de raportare financiară anuale sau din prevederile bugetare ale diverselor entități economice (întreprinderi mici și mijlocii, societăți comerciale, companii naționale și multinaționale) pentru ca, folosind o gamă largă de modele matematico-economice, să fie obținute rezultate, care supuse analizei pertinente, să poată oferi o serie de soluții ce vor fi utilizate în măsurile decizionale manageriale.

Viteza desfășurării și derulării fenomenelor și acțiunilor economico-financiare fiind permanentă și crescută, în perioada actuală mai mult ca oricând, specialistul profesionist va fi nevoit să realizeze și să efectueze analiza în mod continuu și la perioade scurte de timp pentru o avea o diagnoză cât mai corectă, în timp real.

Numai astfel, managerii entităților economice pot decide la momentul oportun, ce măsuri pot fi luate pentru a fi minimalizate, evitate sau înlăturate consecințele, sau cum să fie îmbunătățite rezultatele pozitive, cum să fie stimulată și susținută

rentabilitatea, cum să fie dezvoltată și crescută valoarea entității economice.

Lucrarea se adresează atât studenților din învățământul universitar economic, cât mai ales, specialiștilor din domeniile ce desfășoară o activitate economico-financiară.

Suntem recunoscători domnilor profesori universitari doctori, ale căror lucrări de înaltă ținută științifică din domeniile analizei economico-financiare, finanțelor și contabilității ne-au servit drept izvor în activitatea de cercetare și de elaborare structurală a cărții de față.

Dinamica teoriei și practicii în domeniul economico-financiar menține lucrarea în preocupările de îmbunătățire a ei în continuare.

Autorii

CAPITOLUL I

CONCEPTUL, TEHNICILE ȘI METODELE ANALIZEI ECONOMICO - FINANCIARE

Mecanismul de reglare a funcționării sistemice – piața - are un impact complex și permanent în luarea deciziilor de către managerii entităților economice¹ privind opțiunile în alocarea resurselor, dimensiunea alocării, eficiența utilizării lor.

Creșterea gradului de complexitate a activității economice a entităților economice are implicații profunde în procesul managerial, proces care se poate realiza numai pe baza unui studiu atent al realității, pe o analiză științifică care să faciliteze adoptarea deciziilor corespunzătoare.

Activitatea managerială, prin esența ei, implică și cunoașterea temeinică a situației date, a întregului complex de cauze și factori care o determină, stare care se realizează prin intermediul analizei economico-financiare.

Analiza economico-financiară, are un caracter permanent, indiferent dacă se efectuează de un organism din interiorul sau din afara entității economice și constituie un mijloc pentru atingerea unui obiectiv. Așadar, ea trebuie să ofere soluții pentru fundamentarea corespunzătoare a deciziilor în domeniul economico-financiar.

Fiecare obiectiv din activitatea entității economice se îndeplinește nu numai prin analiza acestuia, ci și prin acțiunea factorului uman care, pe baza analizei, a concluziilor desprinse, dirijează efortul astfel încât efectele să fie maxime.

Elementele primare ale patrimoniului actual conceptual-metodologic al analizei economico-financiare au apărut, cu peste două secole în urmă, o dată cu începutul revoluției industriale și au devenit tot mai clare și explicite prin lucrări ca: *On the Economy of Machinery and Manufactures* (Charles Babbage), *Scientific Management* (Frideric Taylor), *Administration generale industrielle* (Henry Fayoll) și zecilor de autori consacrați ai secolului al XX-lea, inclusiv cei ai școlii economice românești. Entitatea economică, indiferent de domeniul său de activitate, este considerată ca unul dintre actorii esențiali ai devenirii economiei naționale și, totodată, un câmp al inițiativei personale și loc al inovării și promovării.

¹ Entitățile economice – în economia lucrării, conform anexei la OMFP nr. 1752/2005, sunt societățile comerciale, societățile / companiile naționale, regiile autonome, societățile cooperative și celelalte persoane juridice care, în baza legilor speciale de organizare funcționează pe principiile societăților comerciale.

1. Necesitatea analizei și tipurile de analiză economico-financiară utilizate în procesele manageriale

Cunoașterea profundă a fenomenelor, desprinderea legăturilor cauzale ale acestora, ca scop de sine stătător, face necesară utilizarea analizei. Analiza este definită ca fiind o metodă de cercetare și cunoaștere bazată pe descompunerea sau desfășurarea unui obiect sau unui fenomen în părțile sale componente, precum și pe stabilirea factorilor care îl determină. Cu ajutorul metodelor specifice, ea apare ca un instrument indispensabil în procesul cunoașterii, deoarece permite stabilirea structurii fenomenelor, a relațiilor de cauzalitate, a factorilor care le generează, a legilor formării și desfășurării lor, ceea ce constituie suportul elaborării deciziilor privind activitatea în viitor.

Nici un domeniu al activității umane și nici o știință nu se poate dispensa de instrumentul analizei ca metodă de cercetare. Cerințele perfecționării acestui instrument metodologic, ale sporirii eficienței sale în procesul cunoașterii au impus, însă, apariția de discipline științifice independente de analiză în diferite domenii ale științei precum: matematica, chimia, fizica, biologia, economia ș.a.

Analiza economică cercetează activitățile sau fenomenele, din punct de vedere economic, respectiv al consumului de resurse și al rezultatelor obținute. Esențialul în analiza economică îl constituie luarea în considerare a relațiilor structural-funcționale și a celor de cauză-efect.

Determinativul economică fixează caracterul analizei, care poate avea ca obiect de studiu nu numai o activitate economică, ci și una tehnică, socială, administrativă, financiară etc. Spre exemplu, un proces tehnologic poate fi analizat, din punct de vedere pur tehnic, vizând succesiunea diferitelor operații, nivelul acestora în raport de anumiți parametri, norme etc., și totodată, poate fi analizat și sub aspect economic, respectiv, al costurilor și eficienței cheltuielilor efectuate.

Obiectivul descompunerii pe părți sau elemente îl poate constitui un rezultat sau o modificare a rezultatului față de o bază de comparație.

Sinteza apare, însă, ca un corelativ al analizei, ca un proces prin care se realizează reunirea părților, a elementelor unui obiect sau ale unui fenomen într-un tot. În timp ce analiza presupune o dezmembrare a unui rezultat, sinteza vizează o examinare a elementelor în unitatea lor. Cunoașterea unei activități, a obiectelor, a fenomenelor, necesită îmbinarea într-o unitate a analizei și sintezei, ca mijloace ale cunoașterii.

Complexitatea studierii relațiilor cauză-efect este amplificată, în condițiile analizei fenomenelor economice, de caracterul deosebit de complex al acestora. O serie de aspecte din care derivă caracterul complex al analizei cauzale nu pot fi minimalizate deoarece:

- același efect poate fi produs de cauze diferite;
- efecte diferite se pot combina dând o rezultantă a complexului de acțiuni sau forțe;
- complexitatea și intensitatea cauzei pot determina nu numai intensitatea fenomenului studiat, ci și calitatea lui;
- în fenomenul studiat pot apărea însușiri pe care nu le avusese nici un element al fenomenului;
- în realitatea obiectivă însușirile esențiale se amestecă în cele mai multe cazuri cu cele neesențiale, secundare sau aleatorii.

Se poate trage concluzia că în cercetarea fenomenelor economice un rol primordial îl are abstractizarea științifică, nefiind posibile cercetări de laborator, cum este cazul analizei fenomenelor din natură, care să conducă la desprinderea acțiunii izolate a anumitor factori. Studiul aprofundat al fenomenelor economice este de natură să sublinieze primatul analizei calitative în raport cu analiza cantitativă.

Analiza economico-financiară apare ca instrument indispensabil și în fundamentarea deciziilor proceselor manageriale la scară microeconomică.

Tipurile de analiză economico-financiară întâlnite în activitatea practică și aplicabile entităților economice sunt variate în funcție de diferite criterii, după cum urmează:

1) *După raportul între momentul în care se efectuează analiza și momentul desfășurării fenomenului*, se disting două tipuri fundamentale: analiza post-factum sau post-operatorie sau analiza activității (analiza gradului de îndeplinire a obiectivelor) și analiza previzională sau analiza prospectivă.

Analiza activității privește prezentul și trecutul. Dacă separăm prezentul de trecut se mai poate crea o categorie - analiza concomitentă sau curentă. Noțiunea de analiză concomitentă apare dacă secționăm un fenomen și îl urmărim pe fragmente, dar considerăm fenomenul în unitatea sa. Dacă raportăm însă analiza la fiecare fragment, este evident că avem de-a face cu tipul de analiză post-factum, indiferent de diviziunea de timp la care ne referim.

Ca tip de analiză post-factum care se îmbină cu analiza prospectivă, se întâlnește în teorie și practică *analiza diagnostic* prin care se obțin aprecieri asupra ansamblului unei entități economice, asupra unei subdiviziuni organizatorice sau asupra unei probleme.

Analiza previzională presupune determinarea evoluției viitoare a unui fenomen economic, pe baza cercetării factorilor (a relațiilor de cauzalitate).

Cele două tipuri de analiză prezintă particularități dictate de faptul că analiza activității se bazează pe variabile cunoscute, certe, pe când analiza previzională, pe variabile presupuse, incerte. De aici derivă o serie de aspecte metodologice diferite. În cadrul analizei activității economico-financiare se studiază o singură variantă a fenomenului - varianta de execuție și prevalează legăturile de tip determinist, pe când în cadrul analizei previzionale pot fi studiate mai multe variante și apar frecvent legături de tip stocastic.

Analiza previzională constituie o etapă premergătoare, hotărâtoare în elaborarea planului de afaceri al entității economice. Planificarea înseamnă mai mult decât previziunea, înseamnă utilizarea previziunii de către un centru de decizie economică pentru a stabili obiectivele de atins într-o perioadă viitoare.

2) *Din punctul de vedere al urmăririi însușirilor esențiale sau al determinărilor cantitative ale fenomenelor*, se disting două tipuri de analiză: analiza calitativă și analiza cantitativă.

Analiza calitativă urmărește esența fenomenului, însușirile sale esențiale și permite stabilirea factorilor care sunt de aceeași natură cu fenomenul și îl determină. Potrivit principiului descompunerii în trepte, în procesul de analiză se trece de la o esență mai puțin profundă către alta mai profundă. Abordarea sistemică a fenomenelor, cercetarea lor cibernetică, constituie căi de realizare a analizei calitative. Rolul analizei

calitative îl constituie elaborarea de modele în care sunt surprinse elementele esențiale ale fenomenului.

Analiza cantitativă presupune cercetarea fenomenului prin determinări cantitative exprimate prin greutate, grad, suprafață, volum, număr, durată. În analiza cantitativă își găsesc câmp tot mai larg de aplicații metodele matematice. Este de necontestat că succesul aplicării metodelor matematice în analiza variabilelor unui fenomen economic este condiționat de modelarea proceselor economico-financiare pe baza analizei calitative.

Câmpul de aplicare a metodelor matematice este creat de analiza calitativă, ceea ce înseamnă că aceasta trebuie să devanseze analiza cantitativă.

3) *După nivelul la care se desfășoară analiza*, distingem: analiza microeconomică și analiza macroeconomică.

Analiza microeconomică este aceea care se desfășoară la nivelul individului sau la scara entității economice și elementelor ei ca sistem. Analiza microeconomică studiază comportamentul individului sau al entității economice în activitatea economică și rezultatele obținute, relevă factorii care determină orientarea în investirea capitalurilor, în utilizarea resurselor, în crearea și fabricarea produselor, în asigurarea eficienței economico-financiare etc.

Analiza macroeconomică studiază fenomenele la niveluri agregate: ramură, economie națională, economie mondială, operând preponderent cu mărimi globale sau agregate (produs intern brut, venit național etc.).

4) *După modul de urmărire în timp a fenomenelor*, se disting: analiza statică și analiza dinamică.

Analiza statică studiază fenomenele la un moment dat, relevând relațiile dintre elementele și factorii care determină o anumită poziție a fenomenului cercetat. Noțiunea de static nu este legată de natura fenomenului, ci de momentul de efectuare a analizei. Fenomenele, prin natura lor, nu pot fi statice.

Analiza dinamică cercetează fenomenele economice în mișcare, relevând poziția lor într-un șir de momente. Ea scoate în evidență legătura dintre pozițiile care s-au succedat sau se vor succeda ale fenomenului, pe baza cercetării factorilor care determină schimbările poziționale.

5) *După orizontul de timp pe care se desfășoară*, distingem: analiza pe termen scurt și analiza pe termen lung.

Analiza pe termen scurt se referă la fracțiuni de timp care merg până la un an (zile, săptămâni, decade, luni, trimestre, semestre) și operează preponderent cu modele de tip determinist. Acest tip de analiză servește managementului entității economice pentru conducerea operativă.

Analiza pe termen lung operează cu date care depășesc termenul de un an și utilizează frecvent modele de tip statistic sau stocastic. La scară microeconomică, în țările cu economie de piață se operează frecvent cu modele în care intervalul de timp analizat este de 3-5 ani.

6) *După criteriile de studiere a fenomenelor* distingem: analiza economică; analiza tehnico-economică; analiza socio-economică; analiza eco-economică etc.

Analiza economică se referă la fenomene economice (inclusiv cele financiare) și operează cu metode și instrumente specifice acestui domeniu. Întrucât orice activitate social-umană apare într-o dublă ipostază - consumatoare de resurse și producătoare de efecte - calculul economic vizează eficiența consumării de resurse în toate domeniile care ies din sfera economicului: tehnic, social, administrativ, sanitar, ecologic etc. În acest mod, apare necesară îmbinarea analizei economice cu analiza fenomenelor tehnice, sociale, culturale, administrative, sanitare, ecologice etc.

7) În funcție de delimitarea obiectivului analizat se pot stabili următoarele tipuri:

- analiza pe ramuri;
- analiza pe unități organizatorice (firme, secții, sectoare, entități economice, combinate, holdinguri, trusturi etc.);
- analiza pe probleme (cifra de afaceri, valoarea adăugată, productivitatea muncii, salariile, rentabilitatea, lichiditatea etc.).

În ultimele decenii, tipul de analiză care s-a impus pe plan internațional atât în teoria economică, cât și în practică, răspunzând unor necesități ale entităților economice, organelor de control și fiscale, este analiza activității economico - financiare.

2. Etapele procesului de analiză economico-financiară

Analiza economică are un drum invers față de evoluția fenomenului, adică pornește de la rezultatele procesului încheiat, către elementele și factorii care le-au influențat apariția și evoluția.

Conținutul analizei activității economice, inclusiv îmbinarea acesteia cu sinteza, poate fi redat în câteva etape:

- *Delimitarea obiectului analizei*, care presupune constatarea anumitor fapte, fenomene, rezultate. Delimitarea obiectului se face în timp și spațiu, calitativ și cantitativ, utilizând anumite metode de evaluare și de calcul.

- *Determinarea elementelor factorilor și cauzelor fenomenului studiat*. Descompunerea în elemente presupune o analiză structurală. Factorii se stabilesc în mod succesiv, trecând de la cei cu acțiune directă la cei care acționează indirect (prin intermediul celor cu acțiune directă) și așa mai departe, procesul cunoașterii fiind adâncit de la o esență mai puțin profundă către alta mai profundă (principiul descompunerii în trepte).

- *Stabilirea corelațiilor dintre fiecare factor și fenomenul analizat și dintre diferiții factori care acționează*. Este necesară stabilirea raporturilor de condiționare. Parcurgerea celor trei etape conduce la elaborarea de modele ale fenomenelor analizate.

- *Măsurarea influențelor diferitelor elemente sau factori*. În această etapă intervine analiza cantitativă cu scopul cuantificării influențelor, al măsurării posibilităților (rezervelor) interne, al aprecierii cât mai exacte a rezultatelor.

- *Elaborarea concluziilor și aprecierilor* care presupune sinteza rezultatelor analizei din sfera cercetată.